

Дяченко М.Р., Євтушенко А.С.,
Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник: Шведова Г.Л.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Корупція є однією з найактуальніших проблем сучасного суспільства, яка підриває основи правопорядку, соціальної справедливості та економічного розвитку. Це порушує довіру громадян до державних інституцій та створює сприятливі умови для зростання тіньової економіки та організованої злочинності. У зв'язку з цим особливого значення набуває боротьба з корупційними злочинами, а ефективність кримінально-правових заходів стала важливою умовою збереження соціальної стабільності та громадського порядку.

Закон України «Про запобігання корупції» визначає корупцію як використання службових повноважень для отримання неправомірної вигоди шляхом використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей або прийняття обіцянки такої вигоди для себе чи інших осіб. Також корупцією вважається надання чи обіцянка неправомірної вигоди службовій особі з метою спонукання її до протиправних дій. Неправомірною вигодою є гроші, майно, пільги, послуги чи інші переваги, що надаються без законних підстав або за заниженою ціною. [1]

В. Я. Настюк зазначив, що корупція є складним явищем, що охоплює низку взаємопов'язаних правопорушень: кримінальних, адміністративних і дисциплінарних. Це твердження є правильним, оскільки корупцію слід розглядати комплексно. На нашу думку, простіше було б зазначити, що вона є явищем публічної сфери, що дозволити об'єднати всі її сфери прояву. [2]

На думку дослідників, корупційні злочини характеризуються поєднанням таких елементів, як склад злочину, визначений у Особливій частині Кримінального кодексу України, та ознаки корупційного правопорушення.

Кажучи про відмінність корупційних злочинів від інших корупційних правопорушень, слід повністю погодитися з думкою В. М. Киричка, що суспільна небезпечність корупційних злочинів, полягає в тому, що виконання службових обов'язків та повноважень, яке повинно здійснюватись відповідно до закону, фактично ставиться в залежність від одержання неправомірної вигоди від інших осіб, чим заподіюється або створюється загроза заподіяння істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. [3]

Що до питання про той критерій, який покладений законодавцем в основу відмежування корупційних злочинів від інших злочинних діянь, то варто з цього приводу підтримати точку зору В. І. Тютюгіна та К. С. Косінової, а саме: «Аналіз складів злочинів, зазначених у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України, свідчить, що їх складають діяння, які істотно різняться як за своїм складом, так і за ознаками». У результаті авторами виокремлено наступні ознаки, які є спільними для цих діянь. [4]

По-перше, в ст. 45 Кримінального кодексу України (надалі - ККУ) всі корупційні правопорушення умовно розподілені на дві відносно самостійні групи:

- безумовно корупційні кримінальні правопорушення, передбачені конкретними статтями ККУ;

- кримінальні правопорушення, які вважають корупційними лише за умови їх учинення через зловживання службовим становищем. [5]

Дослідження злочинів першої групи свідчить про те, що вони завжди пов'язані або зі зловживанням владою чи службовими повноваженнями, або з використанням можливостей, що виникають унаслідок такої посади. Крім того, ці злочини можуть бути пов'язані з отриманням незаконної вигоди від інших осіб, що також залежить від службового становища правопорушника. Щодо другої групи злочинів, їхня особливість полягає в тому, що вчинені дії можуть мати різні форми (наприклад, викрадення, привласнення чи вимагання відповідно до ст. 262 ККУ). Проте законодавець чітко зазначає, що лише ті дії, в яких використовується службове становище правопорушника, можуть вважатися корупційними. Отже, основною ознакою корупційних злочинів є те, що їх скоєння завжди пов'язане з використанням влади чи службового становища, як це зазначено, наприклад, у ст. 369-2 ККУ.

По-друге, основною характеристикою корупційних злочинів є не лише використання службового становища, а його зловживання. Це означає, що таке правопорушення може включати як активні дії, так і бездіяльність, якщо вони пов'язані з використанням влади або службових повноважень особи. При цьому ці дії повинні бути в конфлікті з інтересами служби. Таким чином, злочин вважається корупційним лише тоді, коли поведінка особи суперечить службовим інтересам.

По-третє, всі злочини, вказані в примітці до ст. 45 ККУ, мають умисний характер. Це означає, що особа повністю усвідомлює, що використовує свої службові повноваження або можливості всупереч інтересам служби і свідомо прагне діяти саме так. При цьому в злочинах, передбачених статтями 364, 364-1, 365-2 ККУ, ставлення до наслідків може бути як умисним, так і необережним. Важливо підкреслити, що мотиви та цілі можуть варіюватися. Проте в більшості корупційних злочинів, зокрема тих, що зазначені в статтях 191, 354, 357, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-2, 368-3, 368-4 та у частинах 2 і 3 ст. 369-2 ККУ, корисливий мотив є обов'язковим елементом.

По-четверте, корупційні злочини, як правило, пов'язані з отриманням або наданням неправомірної вигоди, включно з її пропозицією або обіцянкою. У злочинах, передбачених статтями 354, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2 Кримінального кодексу України, неправомірна вигода виступає як предмет злочину, тоді як у статтях 364, 364-1, 365-2 вона характеризує суб'єктивну сторону злочину, і виступає метою їх вчинення. З огляду на це, виникають сумніви щодо віднесення злочину, передбаченого статтею 210 ККУ до категорії корупційних, оскільки неправомірна вигода не є ні предметом, ні метою цього правопорушення.

До прикладу, людина, що займається підкупом державних чи приватних посадовців, працівників або підрядників, може бути притягнута до відповідальності. При цьому відповідальність за хабарництво несуть обидві сторони – як той, хто дає хабар, так і той, хто його отримує, просить чи навіть вимагає. Важливо, що за корупційні дії можуть покарати не лише чиновників або тих, хто їм пропонує хабар, а й працівників приватного сектору. Наприклад, якщо приватний підприємець вимагатиме неправомірну вигоду, навіть не від держслужбовця, його також можуть засудити за корупцію. Закон також карає громадян, які пропонують хабар, навіть за вирішення дрібних проблем.

По-п'яте, характерною ознакою корупційних злочинів є те, що їх переважно вчиняють службові особи як публічного, так і приватного сектору, а також особи, які надають публічні послуги. Винятком є злочини за ст. 354 ККУ, де суб'єктом є працівник державної установи, організації чи підприємства, який не є службовою

особою, а також ч. 1 та 2 ст. 368-3, ст. 368-4, ст. 369 і ч. 1 ст. 369-2 ККУ, де загальний суб'єкт злочину.

Отже корупція залишається серйозною загрозою для правопорядку, соціальної справедливості та економічного розвитку сучасного суспільства.. Проблеми в ефективній боротьбі з корупцією залишаються актуальними, незважаючи на існування відповідної правової бази, зокрема через складність доведення вини та використання службового становища. Для підвищення ефективності боротьби з корупцією необхідне подальше вдосконалення законодавства та посилення відповідальності за корупційні правопорушення, а також прозоре і неупереджене застосування існуючих правових норм.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. №1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. - ст. 2056 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Відповідальність за корупційні правопорушення: навч. посіб. В 42 Є. О. Алісов, В. В. Мартиновський, В. Я. Настюк, О. М. Шевчук. – Х. : Юрайт, 2017. – 168 с.

3. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. - Х. : Право, 2013. - 14 с.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. – ст. 131 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

5. Поняття та ознаки корупційних злочинів / В. І. Тютюгін, К. С. Косінова. Вісник Асоціації кримінального права України. 2015. № 1 (4). – С. 363-366